

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้แบ่งหัวข้อในการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนแรกจะเป็นการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องนี้ ส่วนที่สองจะเป็นการสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ และส่วนสุดท้ายจะเป็นการทบทวนเกี่ยวกับผลงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องในการศึกษา

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้แบ่งเป็น 3 ทฤษฎีคือ

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐแนวนีโอมาร์กซิสต์

สำหรับแนวคิดในการศึกษาเกี่ยวกับรัฐแนวนี้ มีรากฐานสำคัญมาจากนักทฤษฎีมาร์กซิสต์ ยุคดั้งเดิมหรือมาร์กซิสต์ยุคคลาสสิก (Classical Marxist) เช่น Marx , Engel , Lenin และ Gramsci ฯลฯ แต่งานเขียนเกี่ยวกับรัฐของบุคคลเหล่านี้มีลักษณะค่อนข้างกระจัดกระจาย ไม่ได้มีการรวบรวมจัดทำให้เป็นระบบหรือมีเอกภาพแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามแนวคิดเหล่านี้ได้อิทธิพลต่อการศึกษาเกี่ยวกับรัฐในที่สุดต่อมา โดยนักทฤษฎีที่เรียกกันว่า นีโอมาร์กซิสต์ (Neo Marxist) ได้นำเอาแนวคิดเกี่ยวกับรัฐในระบบทุนนิยมของมาร์กซิสต์ ยุคคลาสสิกไปทำการศึกษา ทบทวน ขยายความ และพัฒนาแนวคิด ทฤษฎีในการวิเคราะห์เกี่ยวกับรัฐขึ้นมาใหม่ ซึ่งได้แพร่หลาย และขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันแนวคิดเหล่านี้ก็ไม่ได้มีความเป็นเอกภาพร่วมกัน เนื่องจากได้มีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับรัฐออกมามากมายหลายแนวทางตาม

การตีความที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล หรือแต่ละสำนัก ซึ่งได้ก่อให้เกิดความสับสน ยิ่งหากในการศึกษาและจัดกลุ่มความคิด จึงได้มีผู้พยายามทำการจัดกลุ่มทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐเพื่อให้เกิดความสะดวก และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา โดยมีการจัดกลุ่มทฤษฎีออกมาหลายแนวทางตามการใช้กฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป สำหรับในที่นี้จะใช้งานของ Carnoy เป็นแนวทาง Carnoy ได้นำเอาแนวคิดหลักที่ใช้อธิบายการกระทำและบทบาทของรัฐในสังคมทุนนิยมมาเป็นเกณฑ์ในการจำแนกกลุ่มทฤษฎีรัฐอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยแบ่งทฤษฎีรัฐแนวนีโอมาร์กซิสต์ออกเป็น 3 แนวคิดคือ¹

1.1 ทฤษฎีตรรกะของทุน (Logic of Capital Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นความพยายามพัฒนาแนวการวิเคราะห์เกี่ยวกับทุนของ Marx มาใช้อธิบายบทบาทและหน้าที่ของรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเศรษฐกิจ โดยมีแนวคิดที่ว่าทุนในสังคมทั้งหมดจะสามารถดำรงสืบต่อไป (Reproduction) ก็ต่อเมื่อมีรัฐที่ได้รับอำนาจอิสระในการปกครอง (autonomized state) ซึ่งดำรงอยู่เหนือความขัดแย้งในสังคมกล่าวคือรัฐเป็นสถาบันที่แยกออกจากความสัมพันธ์ระหว่างทุนของปัจเจกชน แต่มีหน้าที่ปกป้องการดำรงอยู่ของทุนในสังคมโดยรวม ตัวอย่างที่สำคัญของนักทฤษฎีแนวนี้คือ Altvater ซึ่งได้อธิบายถึงรูปแบบและหน้าที่ของรัฐในระบบทุนนิยมโดยชี้ให้เห็นว่ารูปแบบที่รัฐเข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติของการผลิตแบบทุนนิยม เพราะสภาพการแข่งขันระหว่าง ทุนปัจเจกชนในการผลิตเพื่อแสวงหากำไรส่วนตนนั้น ก่อให้เกิดผลเสียต่อความอยู่รอดของทุนโดยทั่วไป เช่น การที่นายทุนแต่ละคนพยายามขูดรีดมูลค่าส่วนเกิน จากแรงงานให้มากที่สุดย่อม ก่อให้เกิดการต่อต้านอย่างรุนแรงจากขบวนการแรงงานซึ่งจะเป็นอันตราย และส่งผลเสียต่อระบบโดยรวม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีสถาบันพิเศษที่ไม่ได้ตกอยู่ใต้อำนาจที่จำเป็นต้องผลิตมูลค่าส่วนเกินเหมือนกับทุนโดยทั่วไป และมีความสามารถในการสร้างเงื่อนไขทั่วไปให้แก่การสะสมทุนได้โดยที่หน้าที่เหล่านี้ทุนปัจเจกชนไม่สามารถที่จะทำได้ สถาบันนี้ก็คือรัฐนั่นเอง นอกจากนี้ Altvater ยังได้ชี้ให้เห็นหน้าที่สำคัญของรัฐซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อบกพร่องของทุนปัจเจกชนที่ไม่อาจกระทำได้ด้วยตนเอง มีอยู่ 4 ด้านคือ

¹ การจัดกลุ่มทฤษฎีรัฐแนวนีโอมาร์กซิสต์แนวนี้ได้ใน Martin Carnoy, The state and political Theory (Princeton: Princeton University Press, 1984), pp. 250-257.

1. การจัดให้มีสภาพทางวัตถุทั่วไปที่เอื้อต่อการผลิตอันได้แก่ โครงสร้างขั้นพื้นฐานทั้งหลาย
2. การจัดตั้งและค่าประกันระบบนิติสัมพันธ์โดยทั่วไป เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้ถือปฏิบัติกันในความสัมพันธ์ระหว่างนิติบุคคลในสังคมทุนนิยม
3. การควบคุม จัดระเบียบความขัดแย้งระหว่างฝ่ายทุนกับแรงงาน และถ้าจำเป็นก็ต้องการปราบปรามขบวนการแรงงานโดยอาศัยทั้งวิธีการทางกฎหมายและวิธีการใช้กำลังตำรวจทหารเข้าปราบปราม
4. การปกป้องคุ้มครองการดำรงอยู่และการขยายตัวของทุนชาติในตลาดโลก ดังนั้นการวิเคราะห์ในแนวนี้นี้ รัฐจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการดำรงสืบต่อทางสังคมของทุน (Social reproduction process of capital)

ถึงแม้ว่าทฤษฎีนี้สามารถชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างผลประโยชน์เฉพาะตัวและผลประโยชน์ทั่วไปของทุน ข้อจำกัดของทุนปัจเจกชน ความจำเป็นที่ต้องมีรัฐ หน้าทีของรัฐ และข้อจำกัดของรัฐ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ช่วยให้มองเห็นถึงความซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับรัฐได้ชัดเจนขึ้น แต่ทฤษฎีตรรกะของทุนนี้ก็ถูกวิจารณ์ว่า การวิเคราะห์เรื่องรัฐเน้นวิธีการศึกษาวิเคราะห์ในแง่หน้าที่ (Functionalist mode of analysis) มากเกินไป ทำให้มองการกระทำของรัฐทุกอย่างว่าเป็นการทำหน้าที่เพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ของทุน และทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจในการอธิบายรัฐมากจนมองข้ามความสำคัญของปัจจัยอื่น ๆ นอกจากนี้ทฤษฎีนี้ยังละเลยรูปแบบทางสถาบันของกลไกสาธารณะและกลไกรัฐเกือบจะสิ้นเชิง ทั้งยังมิได้ชี้ให้เห็นว่าสถาบันเหล่านี้สัมพันธ์กับหน้าที่ของรัฐอย่างไร²

1.2 ทฤษฎีการต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggle Theory)

ทฤษฎีนี้มุ่งวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการต่อสู้ทางชนชั้นกับรัฐ เป็นตัวแปรหลักในการอธิบายกิจกรรมของรัฐ อันเป็นพื้นฐานของสังคมทุนนิยม ดังนั้นรัฐจึงมีสภาพเป็นรัฐของชนชั้น

² อนุสรณ์ ลุ่มมณี, ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535), หน้า 74-75.

(Class State) แต่รัฐก็จำเป็นต้องยอมรับข้อเท็จจริงของชนชั้นอื่นๆ ด้วย ลักษณะการต่อสู้ทางชนชั้นหรือกลุ่มอำนาจต่างๆ จะแสดงออกในรูปของการแย่งชิงอำนาจและการใช้อิทธิพลที่ดำเนินอยู่ในโลกต่างๆ ของรัฐ ตัวอย่างที่สำคัญของนักทฤษฎีกลุ่มนี้ได้แก่ Poulantzas, Miliband ฯลฯ ซึ่งงานของทั้งสองแม้จะมีความแตกต่างกันออกไปในตอนแรกจนปรากฏเป็นวิวาทะทางวิชาการในแนวคิดเกี่ยวกับรัฐ แต่ในงานชิ้นหลังๆ ของบุคคลทั้งสองต่อทัศนะที่มีต่อรัฐก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจนมีความคิดพื้นฐานคล้ายคลึงกันมากทีเดียว³ ในส่วนของ Poulantzas ได้เน้นหนักถึง อิทธิพลของการต่อสู้ทางชนชั้นที่มีต่อรัฐโดยชี้ให้เห็นว่ารัฐเป็นสิ่งที่ได้มาโดยแรงบีบคั้น (condensation) จากสัมพันธภาพระหว่างชนชั้นและกลุ่มชนชั้นย่อย (class factions) รัฐไม่ได้เป็นเครื่องมือของชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งโดยตรง แต่รัฐก็ไม่ได้มีอิสระในตัวเองอย่างเต็มที่ เพราะรัฐเองไม่ได้มีเอกภาพ แต่ถูกแบ่งแยกออกจากกันอันเป็นผลมาจากความขัดแย้ง ระหว่างกลุ่มชนชั้นย่อยในสังคมนโยบายของรัฐ จึงเป็นผลผลิตจากความขัดแย้งระหว่างชนชั้นที่ดำเนินการอยู่ในรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่เป็นตัวแทนคอยจัดระเบียบเพื่อผลประโยชน์ระยะยาวให้แก่กลุ่มชนชั้นย่อยของชนชั้นนายทุนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มอำนาจ (power bloc) ขณะเดียวกันรัฐจะพยายามทำให้ชนชั้นที่ถูกครอบงำหรือชนชั้นแรงงานไม่สามารถรวมตัวกันกลุ่มก้อนได้โดยพยายามทำให้แตกกระจายเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย โดยใช้อุดมการณ์เป็นเครื่องมือครอบงำเช่นการแปรเปลี่ยนการต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นแรงงานให้กลายเป็นการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ที่คับแคบทางเศรษฐกิจของแต่ละกลุ่ม จากชนชั้นแรงงานทั้งปวงสำหรับ Miliband ในงานช่วงหลังของเขาได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นเป็นหลักในการวิเคราะห์รัฐทุนนิยม โดยชี้ว่ารัฐทุกรัฐเป็นรัฐของชนชั้น ในสังคมทุนนิยมรัฐก็เป็นรัฐของชนชั้นนายทุนที่ครองอำนาจอยู่ แต่รัฐก็ไม่ได้เป็นเครื่องมือของชนชั้นโดยตรงเพราะในชนชั้นนายทุนเองก็มีการแตกแยกเป็นกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ซึ่งมีผลประโยชน์ที่แตกต่างและขัดแย้งกันอยู่ ชนชั้นนี้จึงไม่มีอำนาจเหนือรัฐอย่างเต็มที่และการที่รัฐจะทำตัวเป็นเครื่องมือของชนชั้นที่มีอำนาจย่อมจะทำให้เกิดการต่อต้านและไม่ได้รับการยอมรับ แต่การที่ชนชั้นที่มีอำนาจสามารถใช้รัฐให้เป็นประโยชน์ในการครอบงำชนชั้นอื่นได้เนื่องจากการที่รัฐได้เข้าไปมีบทบาท และแทรกแซงในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมอย่างกว้างขวางและสม่ำเสมอ นอกจากนี้ Miliband ยังได้ชี้ให้เห็นถึงหน้าที่สำคัญของรัฐที่มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

1. หน้าที่ด้านการปราบปราม เป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษากฎหมาย และความเป็นระเบียบของสังคม รัฐจะเข้าไปแทรกแซงและควบคุมไม่ให้ความขัดแย้งต่างๆในสังคมลุกลามไปจนเป็นอันตรายต่อระบบ

2. หน้าที่ด้านอุดมการณ์และวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเห็นพ้องร่วมกันในสังคมเกี่ยวกับระเบียบสังคมที่เป็นอยู่และลดความขัดแย้งด้านความคิดลง

3. หน้าที่ด้านเศรษฐกิจ เป็นภารกิจหลักของรัฐทุนนิยมในการเข้าแก้ไขปัญหา และพัฒนาระบบทุนนิยมให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

4. หน้าที่ด้านการระหว่างประเทศ เป็นการเสริมสร้างให้เกิดผลประโยชน์แห่งชาติโดยรวม

หน้าที่ทั้ง 4 ประการนี้มีส่วนเกื้อกูลต่อการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของระบอบเศรษฐกิจและสังคมแบบทุนนิยม ซึ่งแสดงออกมาในรูปของอำนาจครอบงำชนชั้นทั้งสิ้น

ทฤษฎีการต่อสู้ทางชนชั้นนี้เป็นการเน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการต่อสู้ทางชนชั้นกับรัฐ ในฐานะที่เป็นตัวแปรหลักในการอธิบายกิจกรรมของรัฐ แต่ทฤษฎีนี้ได้ถูกวิจารณ์ว่าเน้นหนักปัจจัยทางการเมืองมากเกินไป เช่น ในเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้น การครอบงำทางอุดมการณ์ ทำให้ละเลยถึงอิทธิพลทางเศรษฐกิจ จึงขาดการเชื่อมโยงถึงความสำคัญของปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในเรื่องการสะสมทุน ซึ่งจัดได้ว่าเป็นตัวแปรหลักที่สำคัญที่สุดตัวหนึ่งในการอธิบายบทบาทหน้าที่ของรัฐทุนนิยม⁴

1.3 ทฤษฎีรัฐอิสระ (The Independent State Theory)

ทฤษฎีนี้มองว่ารัฐมีฐานะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยอิสระ (independent mediator) เพื่อลดความขัดแย้งในการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งเป็นผลมาจากการต่อสู้กันรบในกระบวนการสะสมทุน ความเป็นอิสระของรัฐเกิดขึ้นได้เพราะทั้งชนชั้นนายทุน และแรงงานไม่สามารถรวมตัวเป็นชนชั้นอย่างเหนียวแน่นจนมีอำนาจเหนือรัฐได้อย่างแท้จริง รัฐจึงเป็นสถาบันอิสระทางการเมืองที่มีผลประโยชน์

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88-89.

เฉพาะของตนเองที่แตกต่างไปจากผลประโยชน์ของชนชั้น⁵ การที่รัฐต้องส่งเสริมและรักษากระบวนการสะสมทุนโดยทั่วไป ก็เพราะในสังคมทุนนิยมที่มีวิถีการผลิตแบบทุนนิยมครอบงำอยู่ รัฐมีความจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากร และรายได้ที่มาจากกระบวนการผลิตและการสะสมทุนแบบทุนนิยมนั่นเอง⁶ ตัวอย่างที่สำคัญของนักทฤษฎีแนวนี้ก็คือ Claus Offe

Offe เห็นว่ารัฐในสังคมทุนนิยมพัฒนาไปในลักษณะที่เป็นการตอบโต้วิกฤตการณ์ ที่เกิดขึ้นเป็นระยะๆ อันเนื่องมาจากความขัดแย้งพื้นฐานของการผลิตแบบทุนนิยมกล่าวคือการผลิตแบบทุนนิยมทำให้คนในสังคมกลายเป็นแรงงานรับจ้างมากขึ้น ขณะเดียวกันการขูดรีดมูลค่าส่วนเกิน โดยนายทุนซึ่งเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ของเอกชนก็ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง สภาพความขัดแย้งระหว่างการผลิตที่ สังคมเกี้ยวข้องมากขึ้นแต่ผลประโยชน์กลับตกอยู่กับคนส่วนน้อยนี้ ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ที่รัฐต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเช่น ปัญหาสวัสดิการของแรงงานปัญหาความขัดแย้งระหว่างทุนกับแรงงานและปัญหาอื่นๆ ที่เกี้ยวข้อง⁷ Offe ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของรัฐในสังคมทุนนิยมมีอยู่ 4 ประการคือ⁸

1. รัฐไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระเบียบหรือควบคุมการผลิต เนื่องจากการผลิตและการสะสมทุนเป็นกิจกรรมของเอกชนที่รัฐไม่ได้เข้ามาควบคุม
2. รัฐมีอำนาจหน้าที่สร้างสรรค์และดำรงไว้ซึ่งสภาพเงื่อนไขทั้งหลายที่เอื้ออำนวยต่อการสะสมทุน

⁵ Martin Carnoy, The state and political Theory, p. 251.

⁶ Ibid., p. 252.

⁷ Ibid., p. 131.

⁸ Claus Offe, "The Theory of the Capitalist state and Problem of Policy Formation," in Leon N. linberg et.al(eds), Stress and Contradiction in ModernCapitalism, 1975, อ้างในอนุสรณ์ ลิ้มมณี, ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน, หน้า 75.

3. อำนาจหน้าที่ของรัฐไม่ได้มีอิสระโดยสิ้นเชิง แต่ขึ้นอยู่กับสภาพการดำรงอยู่และความต่อเนื่องของกระบวนการระดมทุน เพราะรายได้และทรัพยากรของรัฐในสังคมทุนนิยมมาจากภาษีอากรที่ได้จากการระดมทุน ดังนั้นการระดมทุนจึงเป็นสิ่งที่ผลบังคับต่อการกำหนดนโยบายของรัฐค่อนข้างมาก ส่งผลให้รัฐไม่กล้าตัดสินใจต่อการกำหนดนโยบายใดๆก็ตามที่เป็นอุปสรรคต่อการระดมทุน

4. รัฐจำเป็นต้องหาทางในการรักษาความชอบธรรม (legitimation) ของตนเองไว้ตลอด ด้วยการสร้างภาพพจน์ให้ประชาชนเห็นว่ารัฐทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในอำนาจอย่างเสมอภาค โดยอาศัยกลไกทางสถาบันต่างๆ ช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐ เพื่อปิดบังอำพรางลักษณะที่เป็นรัฐทุนนิยมซึ่งมุ่งส่งเสริมการระดมทุนของนายทุนเอาไว้

นอกจากนี้ Offe ได้ย้ำถึงความสำคัญของการกิจที่รัฐต้องเผชิญซึ่งมีลักษณะที่ขัดกันอยู่ตลอดเวลา นั่นคือด้านหนึ่งรัฐต้องส่งเสริมและรักษากระบวนการระดมทุนไว้ ขณะที่อีกด้านหนึ่งรัฐก็ต้องรักษาความชอบธรรมของตนไว้จากการสนับสนุนของประชาชน ดังนั้นในการแก้ปัญหาทั้ง 2 ด้านหรือปัญหาที่เกิดจากความไม่สมดุลในการดำเนินการแก้ปัญหาแต่ละด้าน รัฐจำเป็นต้องใช้ทั้งวิธีการด้านบริหารและการใช้กำลังปราบปรามหรือเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง โดย Offe ได้ชี้ให้เห็นลักษณะที่รัฐต้องถ่วงดุลระหว่างการส่งเสริมการระดมทุนกับการรักษาความชอบธรรมเอาไว้ ด้วยการพิจารณาในแง่ความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ระบบย่อย (Subsystem) ประกอบด้วยระบบการเมืองการบริหารของรัฐ ระบบเศรษฐกิจ และระบบการสร้าง ความชอบธรรม โดยที่ระบบการเมืองการบริหารของรัฐมีหน้าที่ให้บริการด้านการจัดระเบียบด้านเศรษฐกิจในรูปของการเข้าแทรกแซงเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจด้านต่างๆ เพื่อให้การระดมทุนดำเนินไปด้วยดี และในขณะเดียวกันรัฐก็ต้องพึ่งรายได้ในรูปภาษีอากรจากระบบเศรษฐกิจ ในอีกด้านหนึ่ง ระบบการเมืองการบริหารของรัฐก็ต้องให้บริการด้านรัฐสวัสดิการรวมทั้งการปลูกฝังอุดมการณ์แก่ประชาชนอันเป็น ระบบการสร้าง ความชอบธรรม เพื่อให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อรัฐ รัฐจึงต้องทำหน้าที่แก้ปัญหาแต่ละด้านที่ถ่วงดุล และขัดกันโดยตลอด

ทฤษฎีรัฐอิสระนี้เน้นถึงบทบาทของรัฐในการจัดการปัญหาที่ขัดแย้งกัน 2 ด้าน คือ ด้านหนึ่งรัฐต้องพยายามรักษาให้กระบวนการระดมทุนของเอกชนดำเนินไปได้อย่างราบรื่นต่อเนื่อง ด้วยการสร้างให้เกิดเสถียรภาพและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ขณะที่ในอีกด้านรัฐต้องรักษาความชอบธรรมของตนไว้ โดยหาทางดำรงไว้ซึ่งการสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

ทฤษฎีรัฐอิสระมองรัฐในแง่ที่เป็นสถาบันอิสระทางการเมือง ซึ่งมีผลประโยชน์เฉพาะของตนเองที่แตกต่างไปจากผลประโยชน์ของชนชั้น แต่การที่รัฐต้องดำเนินนโยบายในลักษณะที่ตอบสนองต่อผลประโยชน์ทั่วไปของชนชั้นนายทุน ก็เนื่องจากในสังคมทุนนิยมมีวิถีการผลิตแบบทุนนิยมครอบงำอยู่ รัฐจึงจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากร และรายได้ที่มาจากกระบวนการผลิตและการสะสมทุนแบบทุนนิยม ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้มีลักษณะที่แหวกออกจากกรอบความคิดมาร์กซิสต์ดั้งเดิมไปมาก แม้ว่าจะยังคงดำรงไว้ซึ่งวิธีการมองปัญหาแบบมาร์กซิสต์อยู่ก็ตาม ทำให้ทฤษฎีนี้ถูกวิจารณ์ว่ามีปัญหาที่เน้นความเป็นอิสระในตัวเองของรัฐมากเกินไป จนถูกตั้งข้อสงสัยว่ามีความเป็นทฤษฎีแนวมาร์กซิสต์เหลืออยู่เพียงใด^๐

2. ทฤษฎีระบบ (Systems Theory)

ทฤษฎีระบบที่ใช้ในการศึกษาระบบแรงงานสัมพันธ์เป็นงานของ Dunlop^{๑๐} เป็นความพยายามที่จะสร้างทฤษฎีทั่วไปเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ และอธิบายถึงระบบแรงงานสัมพันธ์ กรอบทฤษฎีระบบ^{๑๑} ได้ชี้ให้เห็นว่าระบบแรงงานสัมพันธ์เปรียบเสมือนระบบย่อย (sub-system) ของระบบสังคมส่วนรวมหรือระบบใหญ่ (Wider Society) ระบบย่อยจึงได้รับอิทธิพลและข้อจำกัดจากระบบใหญ่ แต่สังคมส่วนรวมก็ไม่ได้ครอบงำระบบแรงงานสัมพันธ์โดยทั้งหมด ดังนั้นสถานะของ

^๐ อุนสรณ์ ลิ้มมณี, ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน, หน้า 89.

^{๑๐} สำหรับผู้สนใจรายละเอียดแนวการวิเคราะห์ระบบแรงงานสัมพันธ์ของ Dunlop สามารถดูได้จาก John T. Dunlop, "Industrial Relations Systems," (Southern Illinois, Carbondale, 1958)

^{๑๑} กรอบทฤษฎีระบบของ Dunlop สรุปรจาก Michael P. Jackson, "Industrial Relations: Attitudes and Approaches," in Industrial relations (London & New York: Routledge, 1988), pp. 7-28.

ระบบย่อยจึงคล้ายคลึงกับระบบใหญ่ทั้งในทางเศรษฐกิจและถาวรเมืองแต่ก็มีบางด้านที่เหลื่อมล้ำและแตกต่างกันไปบ้าง ในการศึกษาระบบแรงงานสัมพันธ์ตามแนวของ Dunlop จะพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

- ผู้แสดง (The actors) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1. ฝ่ายจัดการและตัวแทนของฝ่ายจัดการ
2. ฝ่ายลูกจ้างและตัวแทนของฝ่ายลูกจ้าง
3. ตัวแทนของรัฐที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายจัดการ และลูกจ้างหรือตัวแทนพิเศษภาคเอกชนที่

ได้รับการแต่งตั้งจากฝ่ายจัดการและลูกจ้าง

- ปัจจัยแวดล้อม (Environment) ได้แก่

1. ลักษณะทางเทคโนโลยีของสถานประกอบการและของสังคม
2. ข้อจำกัดทางการตลาดหรืองบประมาณที่ส่งผลกระทบต่อผู้แสดง
3. การกำหนดฐานะและการกระจายอำนาจในสังคม

- อุดมการณ์ (Ideology)

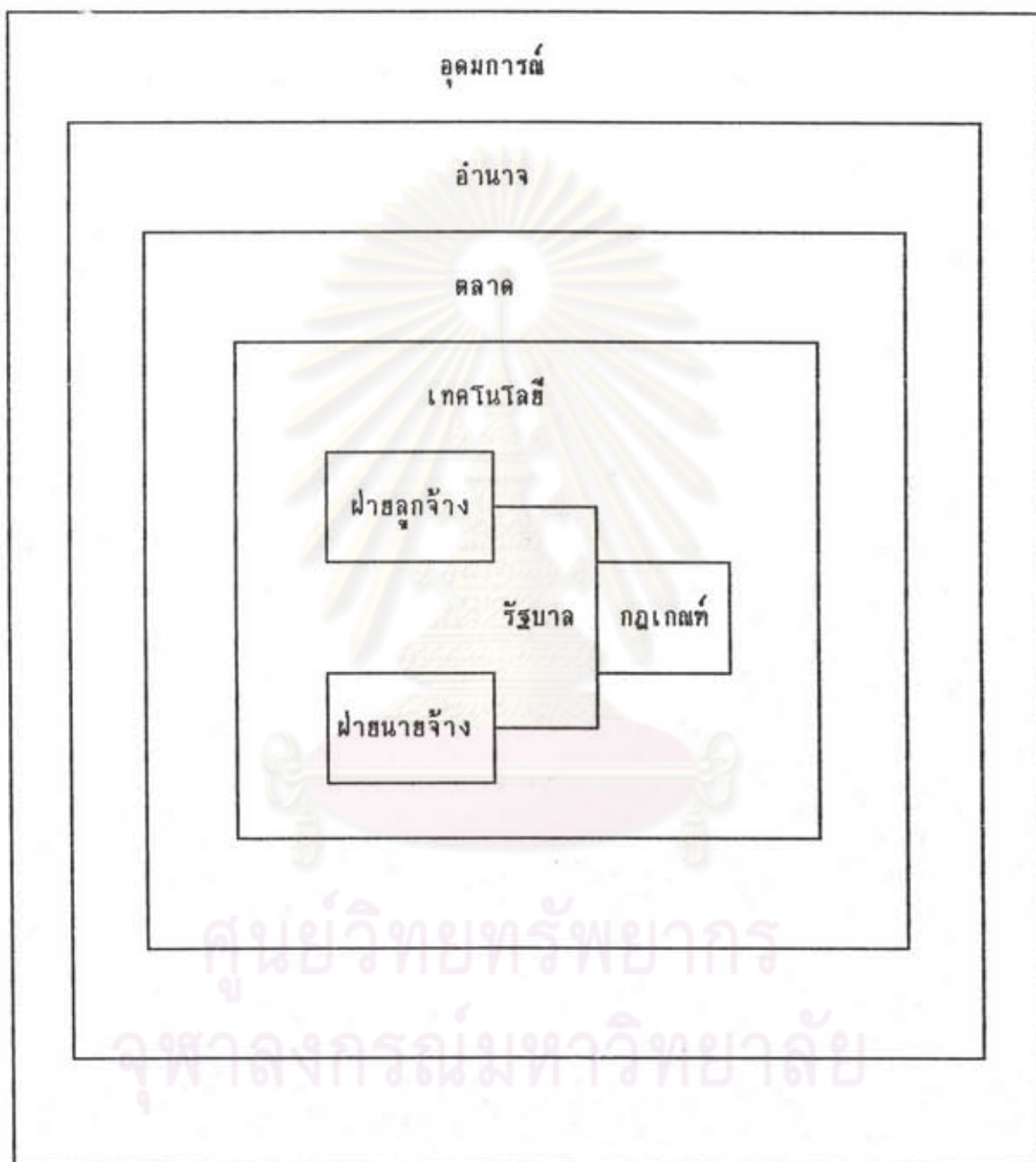
- กฎเกณฑ์ (Rules)

ระบบแรงงานสัมพันธ์ดังกล่าวประกอบด้วยบทบาท และความสัมพันธ์ของผู้แสดงทั้ง 3 ฝ่ายที่ได้รับอิทธิพลและข้อจำกัดจากปัจจัยแวดล้อม และระบบก็มีอุดมการณ์ซึ่งเป็นความคิด ความเชื่ออันเป็นที่ยอมรับร่วมกันของผู้แสดงเป็นตัวช่วยจรรโลง รักษาระบบไว้ให้คงอยู่ได้ นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อบทบาทและความสัมพันธ์ของผู้แสดงทั้ง 3 ฝ่ายก็คือ กฎเกณฑ์ซึ่งเป็นผลลัพธ์ (output) ของระบบ ที่ถูกสร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ฝ่ายและในขณะเดียวกันกฎเกณฑ์ก็เป็นตัวกำหนดบทบาทและความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ฝ่ายด้วย ตัวอย่างของกฎเกณฑ์ได้แก่ ระเบียบวิธีปฏิบัติในสถานประกอบการ กฎหมาย ข้อบังคับที่ออกโดยรัฐ ข้อตกลงร่วมกันของฝ่ายต่างๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่แต่ละฝ่ายยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ฯลฯ

จากโครงร่างของแผนภาพจะแสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ของระบบแรงงานสัมพันธ์ ตามแนวของ Dunlop กรอบภายในจะมีกฎเกณฑ์ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการที่ 3 ฝ่ายดำเนินการสัมพันธ์ต่อกัน กฎเกณฑ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์นี้ จะได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมภายนอกด้วยเช่น ภาวะการณของตลาด การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต หรือมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจในการจัดการ ภาวะการณของตลาดอาจมีผลทำให้ฝ่ายจัดการต้องออกกฎเกณฑ์ที่ส่งเสริม ให้กำลังใจหรือ บังคับ ควบคุมฝ่ายลูกจ้างก็ได้ ส่วนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการส่दानประกอบการอาจก่อให้เกิด ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายจัดการกับฝ่ายลูกจ้าง เนื่องจากอาจจะขัดผลประโยชน์ที่ลูกจ้างได้รับอยู่ ขณะที่การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการบริหารก็อาจมีผลต่อการบังคับ บัญชา ควบคุม ตลอดจน การกำหนดนโยบายได้เช่นกัน ความขัดแย้งในการดำเนินการความสัมพันธ์ระหว่างทุกฝ่าย อาจเกิดขึ้น ได้เสมอหากภาวะการณสิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้นไม่อาจเอื้ออำนวยได้ และผลจากความขัดแย้ง อาจนำไปสู่การดำเนินการด้านแรงงานที่อาจเป็นผลเสียทางเศรษฐกิจ หรือทำให้เศรษฐกิจ ชะงักงัน แต่สังคมก็ยังคงสามารถรักษาระบบให้คงอยู่ต่อไปได้หากว่าทุกฝ่ายมีอุดมการณ์ที่สอดคล้อง กัน ส่วนกฎเกณฑ์นั้น แม้ว่าจะทำให้เกิดความไม่พอใจแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ก็จำเป็นต้องยอมรับ เพราะถือเป็นกติกาหรือแนวความคิดที่สังคมยอมรับร่วมกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงสร้างแสดงความสัมพันธ์ของระบบการแรงงานสัมพันธ์ตามแนวคิดของ DunLop

ที่มา : โกวิทย์ บุรพชาตินันท์, "การแรงงานสัมพันธ์และระบบแรงงานสัมพันธ์ตามแนวของดันลอป, ใน เศรษฐกิจการเมืองสำหรับนักสหภาพแรงงาน, วรรณชฎา พูนพนิช และสังคิด พิริยะรังสรรค์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดิชเอแบรท ,2534), หน้า 221-252.

อย่างไรก็ตามทฤษฎีระบบของ Dunlop ได้ถูกวิจารณ์โดย Banks¹² ทฤษฎีระบบเป็นแนวคิดที่มีลักษณะกลไกเป็นตัวกำหนด โดยละเอียดวิถีทางในการอธิบายถึงตัวแปรที่สำคัญได้แก่ สหภาพแรงงาน สมาคมนายจ้าง และตัวแทนฝ่ายรัฐบาล ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ในระบบแรงงานสัมพันธ์

3. ทฤษฎีความเป็นสถาบันของความขัดแย้ง (The Institutionalisation of Conflict Theory)

ทฤษฎีความเป็นสถาบันของความขัดแย้งนี้ มีแนวคิดที่ว่าความขัดแย้งในระบบแรงงานสัมพันธ์ไม่ได้เป็นตัวการที่ก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเป็นอันตรายต่อระบบเท่านั้น แต่ความขัดแย้งนี้สามารถทำให้กลายเป็นหน้าที่สำหรับระบบสังคมได้ เช่น ความขัดแย้งอาจก่อให้เกิดความผูกพันของกลุ่มที่มีหน้าที่ร่วมกันได้ ความขัดแย้งสามารถสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มให้มีความสามัคคีกันเพื่อร่วมกันต่อสู้กับฝ่ายที่อยู่ตรงข้าม ความขัดแย้งเป็นตัวช่วยป้องกันและระบายแรงกดดันที่สะสมภายในกลุ่ม และยังสามารถเป็นตัวกำหนดขอบเขตหน้าที่ในกลุ่มได้¹³ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการทำให้เกิดความเป็นสถาบันของความขัดแย้งสามารถที่จะช่วยลดความรุนแรงและความตึงเครียดจากความขัดแย้งในระบบแรงงานสัมพันธ์ได้ ซึ่งการวิเคราะห์การทำให้เกิดความเป็นสถาบันของความขัดแย้งมีตัวแปรที่สำคัญ 2 ประการคือ สหภาพแรงงาน และการเจรจาต่อรองร่วม

ในส่วนของสหภาพแรงงานที่ทำให้เกิดความเป็นสถาบันของความขัดแย้ง สามารถแบ่งการวิเคราะห์ได้เป็น 4 ขั้นตอนดังนี้คือ¹⁴

1. สหภาพแรงงานเกิดขึ้นเพื่อเป็นอำนาจต่อรองในระดับสถานประกอบการธุรกิจ โดยสหภาพแรงงานจะพยายามสร้างให้เกิดความเท่าเทียมกันของดุลอำนาจการต่อรองระหว่างคนงานกับนายจ้างในการเรียกร้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลให้นายจ้างมองสหภาพแรงงานว่าเป็นตัวจำกัดเสรีภาพในการดำเนินงานและฐานะทางเศรษฐกิจของนายจ้าง

¹² Ibid., p. 11.

¹³ Ibid., p. 183.

¹⁴ Ibid., pp. 183-184.

2. นายจ้างเกิดการรวมตัวกันในรูปของสมาคม เพื่อต่อต้านพลังของสหภาพแรงงาน เกิดแรงผลักดันให้มีการเจรจาต่อรองในระดับประเทศ ทำให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจในองค์กร ของแต่ละฝ่าย

3. รัฐได้เข้าแทรกแซงในความขัดแย้งของทั้ง 2 ฝ่ายเพิ่มมากขึ้น จากกรณีที่ปัญหาของ ทั้ง 2 ฝ่ายได้กลายเป็นปัญหาของสังคมโดยรวม

4. ความขัดแย้งที่พัฒนามาสู่ขั้นตอนนี้ ได้กลายเป็นปัญหาที่ถูกรอบงำทางการเมืองมากขึ้น ทำให้ในหลาย ๆ ด้านผู้นำสหภาพแรงงานต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ โดยที่ผู้นำสหภาพ แรงงานจะคุ้นเคยกับการตัดสินใจในระยะสั้นทางเศรษฐกิจเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่การต่อสู้ในขอบเขต ทางการเมือง ดังนั้นในขั้นตอนสุดท้ายของการพัฒนาสหภาพแรงงานนี้ การที่ผู้นำสหภาพแรงงาน ไม่มียุทธศาสตร์ทางการเมืองในระยะยาว ทำให้ผู้นำสหภาพแรงงานต้องเผชิญกับปัญหาที่ต้องเข้าไป จัดการหรือแก้ไขในสถานการณ์ที่แตกต่างไปจากเดิมมาก และผู้นำสหภาพแรงงานต้องหาทาง ปกป้องผลประโยชน์ที่ได้รับ เพื่อเป็นการรักษาเสถียรภาพในตำแหน่งผู้นำของตน

ส่วนตัวแปรที่สำคัญอีกประการคือ การเจรจาต่อรองร่วม ก็สามารถช่วยทำให้เกิดความ เป็นสถาบันของความขัดแย้งได้ กล่าวคือ การเจรจาต่อรองร่วมสามารถช่วยให้แรงงานทำงาน ภายใต้แนวทางที่ได้กำหนดไว้อย่างแน่นอน โดยการจูงใจแรงงานให้ยอมรับความจำเป็นที่จะต้อง ประประนีประนอม และนำไปสู่ความเชื่อที่ว่าผลประโยชน์ที่พวกเขาได้รับสามารถอยู่ภายใต้ระบบที่ค่า เนินอยู่ในปัจจุบัน¹⁵

อย่างไรก็ตามไม่ใช่มีเฉพาะสหภาพแรงงานและการเจรจาต่อรองร่วมเท่านั้น ที่จะช่วย สร้างให้เกิดความเป็นสถาบันของความขัดแย้งได้ แต่ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ด้วย เช่น แรงกดดันด้าน ศีลธรรม แรงจูงใจด้านศีลธรรม และผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วนรวม ปัจจัยเหล่านี้ ก็มีมีส่วนช่วยควบคุมความขัดแย้งของทั้ง 2 ฝ่ายได้เช่นเดียวกัน¹⁶

¹⁵ ibid., p. 185.

¹⁶ ibid., pp. 185-186.

สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

จากแนวคิด ทฤษฎีรัฐแนวนีโอมาร์กซิสต์ ทฤษฎีระบบ และทฤษฎีความเป็นสถาบันของ ความขัดแย้งดังที่ได้เสนอไปแล้ว ในการศึกษาให้เห็นถึงภาพรวมของระบบแรงงานสัมพันธ์ และ ศึกษากรณีคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ นอกจากต้องวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้าง กับลูกจ้างหรือท่อกับแรงงาน ตลอดจนความขัดแย้งของทั้ง 2 ฝ่ายซึ่งถือเป็นเรื่องปกติในสังคม ทุณนิยมอุตสาหกรรมแล้ว ยังจำเป็นต้องวิเคราะห์ให้เข้าใจถึงบทบาทของรัฐอย่างลึกซึ้งอีกด้วย เพราะรัฐในที่นี้มิใช่เป็นเพียงแค่ผู้กำหนดกฎเกณฑ์หรือกติกาให้ยึดถือปฏิบัติในสังคม หรือเป็นผู้มีบทบาทฝ่ายหนึ่งในระบบไตรภาคีเท่านั้น แต่รัฐได้เข้าไปมีบทบาทในระบบแรงงานสัมพันธ์ด้วยการ ก้าวเข้าไปควบคุม แทรกแซงในความสัมพันธ์และความขัดแย้งระหว่างท่อกับแรงงานโดยตรง เพื่อ ดำรงสืบทอดไว้ซึ่งกระบวนการผลิตของสังคมแบบทุนนิยมอันเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของรัฐทุนนิยม

ดังนั้นในการศึกษานี้จะนำเอาทฤษฎีรัฐอิสระมาใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อช่วยในการ อธิบายให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ของรัฐที่ได้เข้าไปควบคุม แทรกแซงในความสัมพันธ์และความ ขัดแย้งระหว่างท่อกับแรงงานในระบบแรงงานสัมพันธ์ เนื่องจากทฤษฎีรัฐที่ได้นำเสนอไปแล้วทั้ง 3 แนวนี้ ทฤษฎีตรรกะของท่อกได้เน้นหนักไปที่การวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจมากเกินไปจนละ เลຍถึงความสำคัญของปัจจัยทางการเมือง ขณะที่ทฤษฎีการต่อสู้ทางชนชั้นกลับมุ่งเน้นถึงปัจจัยทาง การเมืองมากจนมองข้ามความสำคัญของปัจจัยทางเศรษฐกิจ แต่ทฤษฎีรัฐอิสระอาจกล่าวได้ว่า อยู่ใ้ในสภาพกลาง ๆ ระหว่าง ทฤษฎีตรรกะของท่อกับทฤษฎีการต่อสู้ทางชนชั้น โดยทฤษฎีรัฐอิสระ ได้ให้ความสำคัญแก่ทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางการเมืองควบคู่กันไปในการอธิบายให้เห็น ถึงบทบาทและหน้าที่ของรัฐ ในที่นี้จะใช้แนวการวิเคราะห์รัฐอิสระตามแนว Offe เป็นหลัก โดยมองว่ารัฐเป็นสถาบันที่มีอิสระในระดับหนึ่ง แต่รัฐก็จำเป็นต้องส่งเสริมและรักษากระบวนการ สะสมทุนของเอกชน เนื่องจากรัฐมีข้อจำกัดภายในตัวเอง เพราะรายได้ และทรัพยากรของรัฐ ในสังคมทุนนิยมมาจากภาษีอากรที่ได้รับจากการสะสมทุนของเอกชน ในขณะที่ตัวรัฐก็จำเป็นต้อง หาทางและรักษาความชอบธรรมเอาไว้ โดยอาศัยกลไกทางสถาบันต่าง ๆ ในการช่วยสร้าง ความชอบธรรมให้แก่รัฐเพื่ออำพรางลักษณะที่เป็นรัฐทุนนิยมซึ่งมุ่งส่งเสริมการสะสมทุนของนายทุน เอาไว้ ขณะเดียวกันในการศึกษานี้ทฤษฎีระบบจะช่วยในการมองภาพรวมของระบบแรงงานสัมพันธ์ อย่างกว้างๆ จากแนวคิดที่ว่าระบบได้รับอิทธิพลและข้อจำกัดจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยแวดล้อม ผู้แสดง กฎเกณฑ์และอุดมการณ์ นอกจากนี้ทฤษฎีความเป็นสถาบันของความขัดแย้งจะช่วยในการ

มองเห็นถึงความสำคัญของกลไกทางสถาบันต่าง ๆ ที่รัฐได้จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยในการลดความขัดแย้งในระบบแรงงานสัมพันธ์ เช่น องค์กรไตรภาคีชุดต่าง ๆ และการควบคุมความขัดแย้งด้วยกรอบของกฎหมาย เป็นต้น

โดยในส่วนของการศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของระบบการแรงงานสัมพันธ์ในประเทศไทยจะวิเคราะห์จากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อระบบ นิยามแยกเป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

- กระบวนการสะสมทุน
- โครงสร้างอำนาจทางการเมือง
- การเคลื่อนไหวของแรงงานและบทบาทรัฐในการควบคุมแรงงาน

ขณะที่ในส่วนของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ จะศึกษาในส่วนของที่มา โครงสร้างอำนาจหน้าที่ องค์ประกอบ ตลอดจนความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงภายในองค์กร และจะศึกษาบทบาทในการดำเนินงานของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลง ของระบบแรงงานสัมพันธ์และสังคมโดยรวม นอกจากนี้จะวิเคราะห์ถึงบทบาทของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ในฐานะกลไกของรัฐที่ใช้เป็นสถาบันหนึ่งในการลดความขัดแย้งระหว่างทุนกับแรงงาน เพื่อจรรโลงรักษาให้ระบบเศรษฐกิจ สังคมโดยรวมให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับการแรงงานสัมพันธ์ และคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ได้มีผู้ทำการศึกษาเช่น สมศักดิ์ สัมคศิริธรรม (2532) ศึกษาในเรื่องระบบไตรภาคีกับการสร้างสันติภาพทางอุตสาหกรรม โดยได้ศึกษาถึงที่มา แนวคิด หลักการและข้อจำกัดของระบบไตรภาคีเพื่อพิจารณาว่าระบบไตรภาคีสามารถสร้างสันติภาพทางอุตสาหกรรมได้จริงหรือไม่ จากการศึกษาพอสรุปได้ว่าระบบไตรภาคีที่มาจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศวางอยู่บนแนวคิดที่ว่า ในการผลิตแบบทุนนิยม นายจ้างกับลูกจ้างต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน ดังนั้นฝ่ายนายจ้าง ลูกจ้างและรัฐบาลควรหันหน้าเข้าหากัน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมโดยการปรึกษาหารือ และร่วมมือกันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

ผลประโยชน์ของทั้ง 3 ฝ่ายที่อยู่ในประเด็นที่จะกระทบกระเทือนต่อทุกฝ่าย องค์คณะไตรภาคีประกอบด้วยตัวแทน 3 ฝ่ายได้แก่ ตัวแทนฝ่ายรัฐบาล นายจ้างและลูกจ้าง โดยตัวแทนแต่ละฝ่ายต่างมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกันและให้น้ำหนักต่อความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายเท่าเทียมกัน ตัวแทนแต่ละฝ่ายที่เข้ามา ในองค์คณะไตรภาคี จะต้องเข้ามามิใช่ในฐานะที่จะรักษาผลประโยชน์ของชั้นชั้นตนเองแต่ควรหันมายึดถือผลประโยชน์ร่วมของทุกฝ่ายหรือผลประโยชน์ของชาติเป็นเป้าหมาย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางสังคม อย่างไรก็ตามการที่จะเข้าใจระบบไตรภาคีให้ได้ลึกซึ้งจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงบทบาทรัฐเพราะ ระบบไตรภาคีไม่ได้เกิดจากการเรียกร้องต่อสู้ให้ได้มาจากฝ่ายขบวนการแรงงาน แต่กลไกรัฐเป็นตัวสร้างขึ้นมาโดยที่รัฐได้เข้าไปควบคุมในองค์คณะไตรภาคีอย่างกว้างขวางในกรณีองค์คณะไตรภาคีในประเทศไทยนั้น ก็จัดว่าเป็นกลไกที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อควบคุมแรงงานเป็นสำคัญ โดยรัฐบาลควบคุมคณะไตรภาคี ซึ่งอาจพิจารณาได้จากการที่รัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดระบบข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และใช้ในการพิจารณาประเด็นแรงงานทุกประเด็น การใช้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ชำนาญเฉพาะด้าน เป็นตัวแทนฝ่ายรัฐบาลทำให้รัฐบาลสามารถคุมเกมในการเจรจาได้ทั้งหมด การกำหนดให้ตัวประธานกรรมการมาจากตัวแทนฝ่ายรัฐบาล และกำหนดให้องค์คณะไตรภาคีแต่ละคณะ ขึ้นตรงต่อหน่วยงานราชการมีผลให้องค์คณะไตรภาคีต้องดำเนินงานไปตามนโยบายของรัฐบาลโดยไม่มีอิสระอย่างแท้จริง จากสิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจต่างนั้นมาจากทั้ง 3 ฝ่าย อันทำให้เกิดความชอบธรรม และได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ โดยปิดบังเนื้อหาที่แท้จริงซึ่งรัฐเป็นผู้ครอบงำฝ่ายอื่นๆ ซึ่งงานชิ้นนี้ใกล้เคียงกับความเห็นของ จำเนียร จวงตระกูล (2527) ศึกษาในเรื่องการบริหารแรงงานในประเทศไทยระบอบทรวงหรือกระทรวง ได้กล่าวถึงการนำหลักการของระบบไตรภาคีมาใช้ในการวางระบบแรงงานสัมพันธ์ สรุปได้ดังนี้คือ

1. การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารแรงงานของทางฝ่ายนายจ้าง และลูกจ้างในประเทศไทย มีขอบเขตจำกัดมาก เพราะในทางปฏิบัติ รัฐมักดำเนินการไปเองโดยผลการเป็นส่วนใหญ่
2. การปรึกษาหารือ มักจะกระทำอยู่แค่ในรูปแบบหรือกระทำพอเป็นพิธีเท่านั้น
3. การบริหารแรงงานในประเทศไทย แม้จะอ้างว่าใช้ระบบไตรภาคีเป็นหลักการพื้นฐานในการบริหารแรงงานก็ตาม รัฐก็ยังเป็นผู้นำ (Dominate) และเป็นผู้ตัดสินใจเองเป็นส่วนใหญ่โดยปราศจากการยินยอมหรือเห็นชอบของฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง

ขณะที่สมัยศ พุทธชาเกษมสุขและสมศักดิ์ สามีคชธรรม (2532) ได้ศึกษาเรื่องคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ได้ข้อสรุปดังนี้คือ

1. องค์การไตรภาคีในคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ จัดตั้งขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการจำกัดสิทธิบางประการของลูกจ้าง ในทางปฏิบัติรัฐมีอำนาจสูงสุดอยู่แล้วและอยู่ในฐานะครอบงำไตรภาคี การร่วมกันทำงาน 3 ฝ่ายจึงเป็นเพียงรูปแบบมากกว่าเป็นไปโดยเนื้อหา
2. คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์มีข้อจำกัดตามกฎหมายหลายประการ ผลการดำเนินงานยังไม่บรรลุเป้าหมายและเจตนารมณ์ของการแรงงานสัมพันธ์ที่ดี
3. ฝ่ายลูกจ้างยังขาดเอกภาพและนโยบายร่วมกันในการเข้าร่วมในไตรภาคี ผู้แทนของฝ่ายลูกจ้างที่เข้าร่วมไตรภาคียังไม่มีบทบาทในการพิทักษ์ผลประโยชน์ ของคนงานอย่างแท้จริง จนทำให้องค์การไตรภาคีกลายเป็นความชอบธรรม ซึ่งทำให้ลูกจ้างจำนวนมากสูญเสียสิทธิของคนหลายประการ
4. ไตรภาคีคือรูปแบบหนึ่งของการทำให้การเอาเปรียบ และการละเมิดกลายเป็นความชอบธรรม ลูกจ้างยังไม่ได้ประโยชน์จากองค์การนี้เท่าที่ควร

ส่วนงานของเพียงใจ ชรรณสุจริต (2520) ซึ่งเป็นงานวิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศึกษาถึงบทบาทของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ในการระงับข้อพิพาทแรงงานของไทย โดยวิเคราะห์ถึงผลการดำเนินงานของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ในระหว่างปี 2515-2519 โดยมุ่งศึกษาทัศนคติจากฝ่ายนายจ้าง และลูกจ้างเพื่อให้ได้ทราบข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่า

1. นายจ้างและลูกจ้างผู้เกี่ยวข้องมีทัศนคติต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ว่า มีส่วนช่วยในการระงับข้อพิพาทแรงงานได้มากพอสมควร
 2. นายจ้างและลูกจ้างให้ความเห็นว่าคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ได้พิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทไปด้วยความเป็นธรรมแก่คู่กรณีมากพอสมควร
- อย่างไรก็ตามในการศึกษาเรื่องบทบาทของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ในการระงับข้อพิพาทแรงงานของไทยนี้ เน้นไปที่การศึกษาศนคติจากฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างที่มีต่อคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ เป็นตัวแปรหลักในการอธิบายบทบาทของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์มากเกินไป ทำให้ขาดการเชื่อมโยงไปถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ถือว่ามีผลสำคัญและมีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ตลอดจนระบบแรงงานสัมพันธ์เป็นอย่างมาก